



SINFÓNÍUHLJÓMSVEIT
ÍSLANDS

Aðventutónleikar

5. desember 2013





MENNTA- OG
MENNINGARMÁLARÁÐUNEYTIÐ



Reykjavíkurborg

Vinsamlegast hafið slökkt á farsímum meðan á tónleikum stendur.

Tónleikagestir eru beðnir um að klappa aðeins í lok tónverka.

Tónleikarnir eru hljóðritaðir af Rás 1.

Áætluð timalengd verka:

Veturinn: 9'00"

Nótt og Jólasöngvar fyrir hljóðfæri: 9'00"

Fagnid fyrir guði í öllum löndum: 18'00"

Vetur í Buenos Aires: 7'00"

Tónlist fyrir hina konunglegu flugelda: 18'00"

Exsultate, jubilate: 14'00"

Sinfónía nr. 31: 19'00"

Aðalstyrktaraðili:



GAMMA

Aðventutónleikar

Tónleikar í Eldborg fimmtudaginn 5. desember << 19:30

Matthew Halls hljómsveitarstjóri
Hallveig Rúnarsdóttir einsöngvari

Antonio Vivaldi

Veturinn úr Árstíðunum fjórum (1723)

Allegro non molto

Largo

Allegro

Einleikari Sigrún Eðvaldsdóttir

Marc-Antoine Charpentier

Nótt úr Söng á fæðingarhátíð herrans H 416 (um 1690)

Úr Jólasöngvum fyrir hljóðfæri H 531 og H 534 (um 1690)

Jósefer vel kvæntur

En segðu okkur, María

Hvaðan koma þessir kátu hjarðmenn

Lát hjörð yðar vera á beit

Johann Sebastian Bach

Fagnid fyrir guði í öllum löndum BWV 51 (1730)

Astor Piazzolla

Veturinn úr Árstíðunum fjórum í Buenos Aires (1965)

Einleikari Sigrún Eðvaldsdóttir

Hlé

Georg Friedrich Händel

Tónlist fyrir hina konunglegu flugelda (1749)

Forleikur: Adagio, allegro, lentement, allegro

Bourrée

La Paix: Largo alla siciliana

La Réjouissance: Allegro

Menuet I, menuet II.

Wolfgang Amadeus Mozart

Exsultate, jubilate K 165 (1773)

Sinfónía nr. 31, „Parísarsinfónían“, K 297 (1778)

Allegro assai

Andante

Allegro

Matthew Halls

hljómsveitarstjóri



Matthew Halls stundaði tónlistarnám við háskólann í Oxford. Hann hóf feril sinn sem hljómborðsleikari, lék bæði á sembal og orgel, og kom fram sem slíkur bæði sem einleikari og með mörgum þekktum tónlistarhópum sem leggja stund á flutning gamallar tónlistar. Hann vakti eftirtekt þegar hann tók við listrænni stjórn tónlistarhópsins The King's Consort á árunum 2007 til 2009. Síðan hefur hann vakið vaxandi alþjóðlega athygli sem stjórnandi bæði hljómsveita og kóra og hefur lagt fyrir sig tónlist frá öllum skeiðum tónlistarsögunnar. Hann kemur þó einnig ennþá fram sem einleikari og hefur meðal annars flutt *Goldberg-tilbrigði* Bachs víða um lönd og einnig leikið þau inn á hljómdisk. Árið 2009 stofnaði Halls tónlistarhópin Retrospect Ensemble sem leggur áherzlu á upprunaflutning tónlistar frá barokktíma fram að klassíska tímabilinu. Í ár tekur hann við af Helmut Rilling sem stjórnandi Bach-hátíðarinnar í Oregon.

Meðal hljóðritana með þátttöku Halls má telja sembalkonserta Bachs, sem hann stjórnar frá sembalnum, páskaórátt Bachs og tríósönötur Purcells með Retrospect tríóinu. Sem stjórnandi er hann þekktur fyrir dálæti sitt á þýzkri tónlist rómantíska tímabilsins, svo sem verkum Beethovens, Brahms, Schuberts og Schumanns. Sem kórstjóri hefur hann stjórnað verkum eftir tónskáld frá gjörólíkum tímum, allt frá Byrd og Gesualdo til Brittens og Schönbergs.

Halls hefur einnig komið við í óperuhúsum. Hann hefur eðlilega stjórnað mörgum óperum frá barokktímanum, svo sem mörgum óperum Händels, en einnig óperum eftir Bellini, Verdi, Britten og Puccini, svo að einhverjir séu nefndir.

Í desember 2011 stjórnaði Matthew Halls Sinfóníuhljómsveit Íslands í flutningi óratóriunnar *Messías* eftir Händel.

Hallveig Rúnarsdóttir

sópran



Hallveig Rúnarsdóttir hóf söngnám hjá Sigurði Demetz árið 1991. Hún lauk 8. stigi frá Tónlistarskólanum í Reykjavík undir handleiðslu Rutar L. Magnússon árið 1998. Það sama ár hóf hún nám hjá Theresu E. Goble við Guildhall School of Music and Drama í London og útskrifaðist þaðan með láði sumarið 2001. Hallveig söng hlutverk Fiordiligi í óperunni *Così fan Tutte* eftir W. A. Mozart hjá Óperustúdíói Austurlands sumarið 2002 og hlutverk Jane í *Happy End* eftir Kurt Weill hjá Sumaróperu Reykjavíkur 2004. Hjá Íslensku óperunni hefur Hallveig sungið hlutverk Echo í *Ariadne auf Naxos* eftir Richard Strauss árið 2007 og hlutverk Giannettu í *Ástardrykknum* eftir Donizetti veturinn 2009. Hallveig hefur komið fram sem einsöngvari víða um heim, sungið einsöng í kirkjulegum verkum t.d. í Hallgrímskirkju, Áskirkju og Vídalínskirkju auk þess að koma fram við fjöldamörg tækifæri hér á landi. Hún hefur flutt einsöngskantötur eftir Mozart og Bach með Sinfóníuhljómsveit áhugamanna og sungið með kammerhópnum Caput.

Hún kom í fyrsta sinn fram með Sinfóníuhljómsveit Íslands árið 2005 þar sem hún söng sópranhlutverkið í verki Richards Einhorn, *Voices of Light*. Hún hefur einnig sungið sópranhlutverkið í *Carmina Burana* eftir Carl Orff með hljómsveitinni árið 2010 og kantötu Bachs nr. 51, *Jauchzet Gott in allen Landen*, á adventutónleikum Sinfóníuhljómsveitar Íslands 2005. Hallveig hefur sérstaklega verið virk í flutningi nýrrar tónlistar og hefur frumflutt mörg ný íslensk verk, t.d. á Listahátíð í Reykjavík og á Sumartónleikum í Skálholti, auk upptaka fyrir útvarp. Hallveig hefur haldið fjölda einsöngstónleika á Íslandi undanfarin ár þar sem hún hefur lagt áherslu á ljóðasöng. Nýverið söng Hallveig hlutverk Mikaëlu í *Carmen* eftir Bizet í uppfærslu Íslensku óperunnar í Hörpu, við fádæma lof gagnrýnenda.

Fyrsti geisladiskur Hallveigar, *Í ást sólar*, sem inniheldur íslensk sönglög kemur út nú fyrir jólin.

Antonio Vivaldi

Veturinn úr Árstíðunum fjórum



Árstíðirnar eftir Antonio Vivaldi (1678–1741) hafa rokið upp vinsældalistann og eru einhver mest selda sígilda tónsmíð allra tíma, en fyrir þremur aldarfjórðungum var Vivaldi nánast óþekktur. Á fjórða áratug síðustu aldar bösluðu bandaríska skáldið (og áhugatónskáldið) Ezra Pound og fylgikona hans, fiðluleikarinn Olga Rudge, við að koma Vivaldi á framfæri á Ítalíu. Í bókinni *Guide to Kulchur* segir Pound: „Með 309 konserta eftir Vivaldi liggjandi óleikna í Torino þegar ég skrifa þessi orð væri jafntilgangslaut og það er bjánalegt að skrifa um tónlistarmenningu í Evrópu.“ Ritstjóri tímaritsins *The Musical Times* tók þessi orð upp í umsögn um bókina í nóvember 1938 og bætti við: „Einhver ætti að skoða þetta mál um afköst Vivaldis. Samkvæmt *Grove* samdi hann aðeins um það bil sjöttu konserta. Og — þrátt fyrir orð hr. Pounds, sem er heitur Vivaldi-aðdáandi — mundu flest okkar sem þekkjá þá sem Bach útsetti segja að sjöttú séu sennilega sextú af margir.“ Nú er öldin önnur. Tónlistaralfræðiritið *Grove* hefur tekið sig á og upplýsir í nýjustu útgáfu að Vivaldi hafi samið eina 500 konserta. Nú þurfum við ekki að kynnast Vivaldi með því að stauta okkur fram úr útsetningum Bachs fyrir sembal. Upptökum af verkum hans rignir yfir okkur viðstöðulaust.

Á beztu árum Vivaldis var hann víðfrægur („frægi rauðhærði presturinn sem spilar á fiðlu“ segir samtímaheimild) og hafði háar tekjur. Þegar hann dó í Vínarborg rúmlega sextugur var hann örsnauður og gleymdur. Tízkubyltingar barokktímans, sem voru ekki síður öflugar þá en nú, höfðu fært minningu hans í kaf. Eina heimildin um síðustu ár hans er dagbókarfærsla hertogans af Meiningen, sem Vivaldi hefur kannski ætlað að leita til um stuðning við að koma óperu á fjalir í Vín, og hún endar í miðri setningu: „Eftir að tala við Vivaldi gamla, eða *prete rosso* [rauða prestinn], sem“. Meira stendur ekki. Vivaldi væri ennþá gleymdur hefði ekki gífurlegt safn handrita af verkum hans fundizt með ævintýrlegum hætti á árunum 1926–30, að hluta til í bókasafni munkaklausturs, að hluta til í eigu sérviturs markgreifa sem vildi ekki hleypa nokkrum

manni inn í bókasafn sitt og bannaði að nokkur verkanna væru flutt, jafnvel ekki að honum látnum. Eftir margra ára málaferli tókst að fá banninu hnekkt, og loksins árið 1939 var haldin Vivaldi-hátíð í Siena þar sem verk úr báðum söfnum voru flutt.

Árstíðirnar eru samdar við fjórar sonnettur, eina fyrir hverja árstíð. Þær eru færðar inn í nóturnar, og tónlistin á að lýsa því sem kvæðin segja. Höfundur kvæðanna er óþekktur, en ekki er ótrúlegt að hann sé Vivaldi sjálfur. Í kvöld tekur konsertmeistari hljómsveitarinnar, Sigrún Eðvaldsdóttir, að sér einleikshlutverkið í *Vetrinum*, en sonnettan sem honum fylgir er svona:

L'Inverno

Allegro non molto

Aggiacciato tremar trà nevi argenti
Al severo spirar d' orrido vento,
Correr battendo i piedi ogni momento;
E pel soverchio gel batter i denti;

Largo

Passar al foco i di quieti e contenti
Mentre la pioggia fuor bagna ben cento

Allegro

Caminar sopra 'l ghiaccio, e à passo lento
Per timor di cader gersene intenti;
Gir forte sdruzziolar, cader à terra
Di nuove ir sopra 'l ghiaccio e correr forte
Sin ch' il ghiaccio si rompe, e si disserra;
Sentir uscìr dalle ferrate porte
Sirocco Borea, e tutti i Venti in guerra .
Quest' é 'l verno, mà tal, che gioja apporte.

Veturinn

Ekki mjög hratt

Að skjálfa hálfrosinn í ísköldum snjónum
í nóturlegum blæstri hrikalegs vindsins,
að hlaupa, stappandi fótum í hverju skrefi;
tennurnar glamrandi af gegndarlausu frostinu;

Hægt

að eiga rólega ánægjudaga við eldinn
meðan regnið úti gegnbleytir hundruð manna;

Hratt

að ganga yfir ísinn, og hreyfa sig varlega
með hæfum skrefum af ótta við að detta;
missa skyndilega fótanna, falla til jarðar,
að fara aftur yfir ísinn og hlaupa nú hratt
meðan ísinn brotnar ekki og vakir opnast;
finna vindana streyma gegnum járnbentar dyr,
landsunnan-, norðan- og alla vinda í hildarleik.
Þetta er veturinn, en samt færir hann gleði.

Marc-Antoine Charpentier

Nótt úr Söng á fæðingarhátíð herrans H 416

Úr Jólasöngvum fyrir hljóðfæri H 531 og H 534



Af öllum gleymdum og gröfnum tónskáldum barokktímans var Marc-Antoine Charpentier (1643–1704) lengi vel einna gleymdastur. Varla hafði verið á hann minnzt í hálfra þriðju öld frá andláti hans, eða allt fram til ársins 1953, þegar sá atburður gerðist, sem átti eftir að vekja bæði nafn hans og tónlist úr gleymsku og dái, að forleikurinn að söngverki hans *Te deum* var valinn til að vera kynningarlag Sambands evrópskra sjónvarpsstöðva og verða þar með að hinu eina sanna Evróvisjón-lagi. Því er vísast að nú geti nokkur hundruð milljónir jarðarbúa raulað það fyrir munni sér eða blístrað. Þessi seinfengni happdrættisvinningur Charpentiers hefur svo orðið til þess að verk hans eru nú oftast flutt á tónleikum og oftast gefin út í hljóðritunum en nokkurs annars fransks barokktónskálds.

Flest tónverk Charpentiers eru fyrir söngraddir, enda var hann sjálfur söngvari. *In nativitate Domini canticum* (H. 416), eða *Söngur á fæðingarhátíð herrans*, er viðamesta söngverkið sem hann samdi til flutnings á jólum; það er í mörgum þáttum, og þátturinn sem ber yfirskriftina *Nótt* er millispil fyrir strengjasveit sem á að lýsa hirðunum sem „gættu um nóttina hjarðar sinnar.“ *Jólasöngvar fyrir hljóðfæri* (H 531 og H 534) voru efalítið ætlaðir til flutnings við sama tækifæri; en þeir munu vera útsetningar Charpentiers á vinsælum jólalögum fyrir sömu hljóðfæraskipan og notuð er í söngverkinu.

Charpentier samdi sína eigin grafskrift: Það er kantatan *Epitaphium Carpentarii* við latneskan texta, þar sem „skuggi Charpentiers“ ræðir við tvo ferðalanga í undirheimum. Þar segir meðal annars: „Ég var tónlistarmaður, álitinn góður af þeim góðu, fyrirlitinn sem fáfróður af þeim fáfróðu. Og þar sem þeir sem fyrirlitu mig voru miklu fleiri en þeir sem lofuðu mig varð tónlistin mér lítill heiður og þung byrði. Og rétt eins og ég tók ekkert með mér inn í þennan heim við fæðingu, tók ég ekkert frá honum við dauða minn.“

Johann Sebastian Bach

Fagnid fyrir guði í öllum löndum BWV 51



Kantatan *Jauchzet Gott in allen Landen BWV 51* eftir Johann Sebastian Bach (1685–1750) er samin fyrir sópran, trompet, fiðlur, lágfíðlur og fylgirödd. Þessa samsetningu er hvergi annarsstaðar að finna í verkum Bachs og óvída hjá þýzkum tónskáldum, en tíðkaðist hjá ítölskum tónsmiðum, eins og til dæmis Alessandro Scarlatti. Af þeim rúmlega 200 kantötum eftir Bach sem eru varðveittar eru aðeins níu samdar fyrir einn einsöngvara.

Kantatan hefur jafnan verið fræðimönnum nokkur ráðgáta vegna þess hve óvenjulega miklar tæknilegar kröfur eru gerðar til sópranraddarinnar, miklu meiri en finna má á nokkrum öðrum stað í söngverkum Bachs. Í sígildri bók sinni um Bach segir Albert Schweitzer að allar söngkonur sem hafa áhuga á Bach ættu að æfa þessa kantötu á hverjum degi. Margar tilgátur hafa verið settar fram um hvaða söngvara Bach gæti hafa haft til taks sem gat sungið kantötuna; þær eru kannski misskynsamlegar, en engar heimildir eru til sem leyfa okkur að úrskurða hvort nokkur þeirra sé rétt. Einnig eru í kantötunni gerðar afar miklar kröfur til trompetleikarans; það er hins vegar ekkert einsdæmi í verkum Bachs, enda hafði hann á að skipa frábærum trompetleikara, Gottfried Reiche.

Í rauninni væri kantötunni bezt lýst með því að segja að hún sé konsert fyrir sópran og trompet. Þótt upphafsþátturinn sé *da capo*-aría, eins og gjarnan tíðkaðist á barokktímanum, líkist hann einna helst *ritornello*-þætti í ítölskum konsert: Hann hefst á stafi sem er endurtekið aftur og aftur í þættinum, stundum í styttri mynd, en inn á milli heyrum við millikafla í ætt við einleikskafana í stíl við konserta Vivaldis. Eftir frjálstlegt söngles kemur hægari aría fyrir einsöngsröddina og fylgirödd einvörðungu, og á undan lokaðættinum setur Bach sálm, þar sem hann meðhöndlar sálmalagið líkt og hann gerði í sálmaforleikjum sínum fyrir orgel og víðar, þannig að það er umvafið flóknum vef sem byggist á allt öðru stefjaefni; og án þess að gera hlé snýr hann sér aftur að ítalska konsertstílnum í glæsilegum *allelúja*-lokakafla.

Tónlistin á Íslandi

Kantatan *Jauchzet Gott in allen Landen* hefur verið flutt einu sinni áður í heild á aðventutónleikum Sinfóníuhljómsveitar Íslands, í desember 2005; Hallveig Rúnarsdóttir söng einnig þá, en Harry Bicket stjórnaði. Hallveig hafði áður sungið kantötuna tvisvar sinnum opinberlega með kammersveit, og það hafa aðrar söngkonur gert: Snæbjörg Snæbjarnardóttir, Margrét Bóasdóttir, Marta Halldórsdóttir og Þóra Einarsdóttir. En fyrst heyrðist kantatan á tónleikum hér á landi í Laugarneskirkju 3. nóvember 1968; þá var hún flutt með trompet og strengjakvartett, en móðir Hallveigar, Guðfinna Dóra Ólafsdóttir, söng.

Jauchzet Gott in allen Landen!

1. Aria

Jauchzet Gott in allen Landen!
Was der Himmel und die Welt
An Geschöpfen in sich hält,
Müssen dessen Ruhm erhöhen,
Und wir wollen unserm Gott
Gleichfalls itzt ein Opfer bringen,
Daß er uns in Kreuz und Not
Allezeit hat beigestanden.

2. Recitativo

Wir beten zu dem Tempel an,
Da Gottes Ehre wohnt,
Da dessen Treu,
So täglich neu,
Mit lauter Segen lohnet.
Wir preisen, was Er an uns hat getan.
Muß gleich der schwache Mund
Von seinen Wundern lallen,
So kann ein schlechtes Lob
Ihm dennoch wohlgefallen.

3. Aria

Höchster, mache deine Güte
Ferner alle Morgen neu.
So soll vor die Vatern treu
Auch ein dankbares Gemüte
Durch ein frommes Leben weisen,
Daß wir deine Kinder heißen.

Fagnid fyrir guði í öllum löndum!

1. Aaría

Fagnid fyrir guði í öllum löndum!
Allar þær skapaðar verur
sem himinn og heimur geyma
verða að upphefja orðstír hans,
og vér viljum einnig nú
færa guði vorum fórn,
því að hann hefur ætíð staðið
með oss hjá krossi og í neyð.

2. Söngles

Vér biðjum til þess musteris,
þar sem heiður drottins býr,
þar sem tryggð hans,
svo ný á hverjum degi,
launar með einskærri blessun.
Vér lofum það sem hann hefur gert fyrir oss.
Þótt magnlítill munnur hljóti að stama
frammi fyrir undrum hans,
þá getur jafnvel fáfengileg lofgjörð
fallið honum í geð.

3. Aaría

Hæstur guð, lát gæzku þína
endurnýjast sérhvern morgun.
Þá skal einnig fyrir föðurtryggðina
þakklátur hugur sýna
með guðrækilegu líferni,
að vér megum heita þín börn.

4. Choral

Sei Lob und Preis mit Ehren
Gott Vater, Sohn, Heiligem Geist!
Der woll in uns vermehren,
Was er uns aus Gnaden verheißt,
Daß wir ihm fest vertrauen,
Gänzlich uns lassn auf ihn,
Von Herzen auf ihn bauen,
Daß unsr Herz, Mut und Sinn
Ihm festiglich anhangen;
Drauf singen wir zur Stund:
Amen, wir werdns erlangen,
Glaubn wir von Herzens Grund.

5. Aria

Alleluja!

Höfundur óþekktur

4. Sálmur

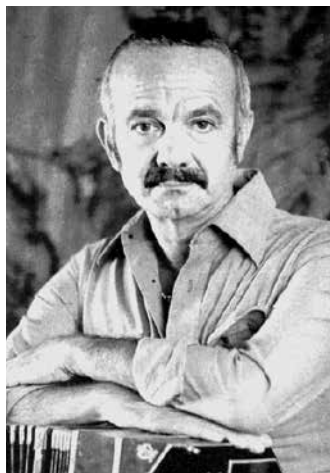
Lof sé og dýrð með háum heiðri
guði föður, syni, heilögum anda!
Megi hann ávaxta það hjá oss
sem hann hefur heitið oss af náð,
svo að vér treystum honum stöðuglega,
reiðum oss fullkomlega á hann,
byggjum af hjarta á hans grunni,
svo að hjarta vort, hugur og sinni
styðjist af festu við hann;
til þess syngjum vér á þessari stundu:
Amen, vér munum öðlast það,
ef vér trúum frá hjartans grunni.

5. Aría

Hallelúja!

Astor Piazzolla

Vetur í Buenos Aires



Árið 1965 tóku tveir af frægustu listamönnum Argentínu, tónskáldið Astor Piazzolla (1921-1992) og rithöfundurinn Jorge Luis Borges, höndum saman og gáfu út hljómplötu. Fremst á plötunni var kvæðið *El tango* eftir Borges lesið með undirleik tangóhljómsveitar Piazzollas, önnur kvæði voru sungin, og smásaga var lesin með tónlist. Strax birtist gjörólík sýn þeirra á tangótónlistinni, þessu einstaka framlagi Argentínu til heimsmenningarinnar. Í huga Borgesar var hún enn eitt tæki hans til að andæfa framrás tímans með því að geyma fornar minningar, svo sem um menn sem létu lífið í hnífabardögum á rykugum götum í glötuðum borgum („þeir eru í tónlistinni, í strengjunum“), eða endurvekja minningar hans sjálfs um hringekju á götu í Buenos Aires:

Gira en el hueco la amarilla rueda
De caballos y leones, y oigo el eco
De esos tangos de Arolas y de Greco
Que yo he visto bailar en la vereda,

En un instante que hoy emerge aislado,
Sin antes ni después, contra el olvido,
Y que tiene el sabor de lo perdido,
De lo perdido y lo recuperado.

Í tóminu snýst gula hringekjan
með hestum og ljónum, og ég heyrri bergmál
af þessum tangóum eftir Arolas og Greco
sem ég sá dansaða á gangstéttinni

í andartaki sem birtist í dag einangrað,
ekkert undan né eftir, gegn gleymskunni,
og ber með sér keim hins glataða,
hins glataða og hins endurheimta.

Piazzolla vildi hinsvegar endurnýja tangóinn með því að beita allri tiltækri tónsmíðatækni, allt frá tólf tónaaðferðum til fúgulistar, til að gera hann gjaldgengan í tónleikasöllum alls heimsins. Samt hélt hann áfram að semja fyrir það hljóðfæri sem hann sjálfur var snillingur í að leika á, *bandoneón*, einskonar takkaharmóníku, þótt hún hefði takmarkaða útbreiðslu. Þess vegna eru verk hans einatt leikin í útsetningum. Lettneski fiðluleikarinn Gidon Kremer fékk rússneska tónskáldið Leoníd Desjatnikov til að útsetja *Árstíðirnar fjórar í Buenos Aires* fyrir einleiksfíðlu og strengjasveit. Þannig heyrum við tangóinn um *Veturinn* á þessum tónleikum, og aftur fer Sigrún Eðvaldsdóttir með einleikshlutverkið.

Georg Friedrich Händel

Tónlist fyrir hina konunglegu flugelda



Það ætlaði allt um koll að keyra í Lundúnum föstudaginn 21. apríl 1749, því að ákveðið hafði verið að leyfa almenningi að hlusta á lokaæfingu á *Tónlist fyrir hina konunglegu flugelda*, sem Georg annar Bretakonungur hafði fengið frægasta tónskáld landsins, Georg Friedrich Händel (1685–1759), til að semja í tilefni friðarsamkomulagsins í Aix-la-Chapelle (eins og borgin Aachen var þá nefnd upp á frönsku). „Haldin var í *Vauxhall-görðunum* æfing tónlistarinnar fyrir flugeldana, með 100 manna hljómsveit, fyrir meira en 12000 áheyrendur (aðgöngumiðar 2 skildingar og 6 penný),“ skýrði *The Gentleman's Magazine* frá. „Slíkur mannsöfnuður orsakaði þvílíka stíflu á Lundúnabru að enginn vagn komst yfir í þrjár klukkustundir. — Fótgangendur voru svo margir að þeir hinduðu umferð, svo að til ryskinga kom, og nokkrir herra menn særðust.“ Þetta er eitt allra fyrsta umferðaröngþveiti sem vitað er um í Lundúnaborg.

Hinn eiginlegi frumflutningur fór svo fram fimmtudaginn 27. apríl. Fyrir hátíðahöldin hafði verið byggð eftirlíking af grísku hofi úr viði og striga, prýdd skjaldarmerki konungs undir risastórri mynd af sólinni, ásamt fleiri myndum, styttum og blómfestum, og út frá hofinu lágu hliðarvængir til hægri og vinstri. Tónlist Händels var flutt áður en flugeldasýningin hófst, og henni var vel tekið; en sjálf flugeldasýningin tókst ekki jafnvel og til var stofnað. Hún hófst ekki illa; eldflaug var skotið á loft, hleypt var af eitt hundrað og einni fallbyssu, og síðan var enn fleiri eldflaugum og margskonar öðrum flugeldum skotið. En það rigndi, sumum flugeldunum hafði verið komið fyrir á hjólum, sem þeir áttu að snúa, en sumir höfðu eitthvað blotnað. „Rakettarnar og það sem var kastað upp í loftið heppnaðist prýðilega,“ lýsti rithöfundurinn Horace Walpole hátíðahöldunum í sendibréfi. „En hjólin og allt sem átti að vera meginuppistaðan var aumkunarvert, og því var illa stjórnað, engin tilbreyting í eldunum, hvorki í lit né lögun; lýsingin var léleg og komst svo seint af stað að

Tónlistin á Íslandi

„Flugeldasvítan“ svokallaða hefur áður verið flutt fimm sinnum af Sinfóníuhljómsveit Íslands, fyrst 20. janúar 1958 undir stjórn Róberts A. Ottóssonar, og næst strax 10. marz árið eftir; þá var stjórnandinn Thor Johnson og svítan var flutt „í útsetningu hljómsveitarstjórans.“ Jean-Pierre Jaquillat stjórnaði svítunni árið 1981, Páll P. Pálsson 1986 og Guillermo Figueroa árið 1996.

varla nokkur hafði þolinmæði til að bíða til enda; og það sem kórónaði klaufaskapinn í öllu saman var að það kviknaði í hægri hliðarskálunum og hann brann til kaldra kola í miðri sýningu. [...] En lítill skaði var skeður og aðeins tveir létu lífið.“

Upphaflega var Händel gert að semja tónlistina fyrir blásturs-hljóðfæri og trumbur eingöngu, þau hljóðfæri sem þá voru notuð í herlúðrasveitum, því að konungur hafði látið í ljós þá ósk að það „yrðu engar fiðlur“. Händel reyndi að streitast á móti, og um tíma var ekki ljóst hvort kalla þyrfti til annað tónskáld, en að lokum lét hann undan. Mánuði seinna útbjó hann hinsvegar nýja gerð af tónlistinni til að flytja á góðgerðarsamkomu og hafði þá strengjasveit með, og það er sú útgáfa sem við heyrum oftast nú til dags.

Tónlist fyrir hina konunglegu flugelda er samin með þeim viðhafnarbrag sem hæfir tilefninu. Þetta er svíta í frönskum stíl og hefst því á frönskum forleik; þætti sem byrjar með hægum og hátíðlegum inngangi, og sprettir síðan úr spori í hröðum kafla, sem þó er rofinn stundarkorn með hægu en örstuttu millispili. Næst koma dansþættir: Fyrst er *bourrée*, hraður franskur dans, leikinn tvisvar sinnum, en með annarri hljóðfæraskipan í seinna skiptið. Næst er hæglátur Sikileyjardans, *Largo alla Siciliana*, af þeirri gerð sem er einatt höfð fyrir hjarðljóð, einkum á adventunni; en hér ber þátturinn yfirskriftina *La paix*, eða *Friðurinn*, og nafngiftin er eflaust til komin vegna tilefnis hátíðarhaldanna. Næsti þáttur, *La Réjouissance* eða *Fögnuður*, er ekki eiginlegur dansþáttur, en þætti með þessu nafni má finna víða í hljómsveitarsvítum barokktímans, til dæmis í svítum Telemanns og í fjórðu hljómsveitarsvítu Bachs; þátturinn er hraður og hressilegur eins og nafnið gefur til kynna. Flugeldasvítunni lýkur síðan á tveimur menúettum, og eins og jafnan tíðkast er sá fyrri endurtekinn þegar þeim síðari lýkur.

Wolfgang Amadeus Mozart

Exsultate, jubilate K165



Allt frá því að Wolfgang Amadeus Mozart (1756–1791) var á sjötta árinu og vel fram yfir tvítugt var hann á stöðugum ferðalögum. Í október 1772 lagði hann upp í þriðju og síðustu ferð sína til Ítalíu, því að *Teatro Regio Ducal* í Mílanó hafði pantað hjá honum óperu. Mozart hafði þegar tónsett allt sönglesíð, en kóra og aríur samdi hann í Mílanó eftir að hafa hlustað á alla söngvarana sem áttu að taka þátt í uppfærslunni til að geta sniðið tónlistina að rödd hvers og eins. Óperan, *Lucio Silla*, var svo frumflutt annan í jólum þetta ár. Viðtökur voru ekki nema í meðallagi góðar, einkum þar sem söngliðið var dálítið misjafnt, en óperan var samt sýnd 26 sinnum, og Mozart dvaldist ásamt föður sínum í Mílanó fram í marz. Eitt aðalhlutverkið var í höndum geldingsins Venanzio Rauzzini, sem Mozart hafði áður heyrt syngja í óperu eftir Johann Adolph Hasse í einni ferð sinni til Vínarborgar og hrifzist af. Rauzzini olli ekki vonbrigðum heldur söng „eins og engill“, skrifaði Leopold Mozart. Í janúar samdi Mozart söngverk handa Rauzzini, mótettuna *Exsultate, jubilate*, sem var frumflutt í Þeatinakirkjunni í Mílanó 17. janúar 1773, tíu dögum fyrir sautjándadag afmælisdag Mozarts.

Tónlistin á Íslandi

Upprunaleg gerð mótettunnar *Exsultate, jubilate* hefur áður heyrt á tónleikum Sinfóníuhljómsveitar Íslands í nóvember 2006; Gillian Keith söng og Robert King stjórnaði. Um það bil sjö árum eftir að Mozart samdi *Exsultate, jubilate* útbjó hann nýja gerð af mótettunni. Meginbreytingin var að flautur voru hafðar í stað óbóa, og textinn var frábrugðinn. Þessi seinni gerð mótettunnar fannst ekki fyrr en árið 1978. Hún var flutt á tónleikum Sinfóníuhljómsveitarinnar í júní 2009; Emma Bell söng og Hannu Lintu stjórnaði.

Mozart gæti hafa átt sér margar fyrirmyndir, því að *Exsultate, jubilate* er af fullkomlega staðlaðri gerð, eins og Joachim Quantz lýsir vel í frægri bók sinni um flautuleik frá 1789: „Á Ítalíu er þetta orð [„mótetta“] nú á dögum notað um einsöngskantötu við latneskan helgitexta sem samanstendur af tveimur aríum og tveimur sönglesum og endar á Halleluja.“ Quantz hefði mátt bæta við að stundum var seinna sönglesinu sleppt, eða það fellt inn í lok seinni aríunnar.

Exsultate, jubilate er fyrsta verk Mozarts sem er ennþá reglulega flutt, ef frá eru talin ýmis æskuverk sem enn eru notuð til æfinga fyrir upprennandi hljóðfæraleikara. Lokapáttur verksins, *Alleluia*, er oft fluttur einn sér, enda glæsilegur og hrífandi, og er því gjarnan notaður við hátíðlegar athafnir eins og konungleg brúðkaup.

Exsultate, jubilate

1. Aria

Exsultate, jubilate,
o vos animae beatae,
exsultate, jubilate,
dulcia cantica canendo;
cantui vestro respondendo
psallant aethera cum me.

2. Recitativo

Fulget amica dies,
iam fugere et nubila et procellae;
exortus est iustis inexpectata quies.
Undique obscura regnebat nox,
surgite tandem laeti qui timuistis adhuc,
et jucundi aurorae fortunatae
frondes dextera plena et lilia date.

3. Aria

Tu virginum corona,
tu nobis pacem dona,
tu consolare affectus,
unde suspirat cor.

4. Aria

Alleluia.

Höfundur óþekktur

Fagnid, gleðjist

1. Aría

Fagnid, gleðjist,
ó þér blessuðu sálar,
fagnid, gleðjist,
syngjandi ljúfan söng;
sem svar við söngvum yðar
kyrja háloftin sálma með mér.

2. Söngles

Elskulegur dagur ljómar,
flúin eru nú ský og stormar;
hinum réttlátu er upp runninn óvæntur friður.
Hvarvetna ríkti niðdimm nótt,
rísid loks upp í gleði þér sem áður óttuðust,
og fagnandi þessum heillaríka árroða
gefið blómsveiga og liljur úr fylltri hendi.

3. Aría

Þú kóróna meyjanna,
gef þú oss frið,
hugga þú ástríðu vora
sem hjartað stynur undan.

4. Aría

Hallelúja.

Wolfgang Amadeus Mozart

Sinfónía nr. 31 í D-dúr K297, Parísarsinfónían



Sumarið 1777 skrifaði Mozart erkibiskupnum Colloredo í Salzburg bænarbréf um að vera leystur frá störfum við biskupshirðina. Biskup svaraði með því að segja bæði honum og Leopold föður hans upp störfum. Leopold, skyndilega atvinnulaus, sendi þá son sinn í atvinnuleit, fyrst til München, svo til Augsburg og til Mannheim, taldi sig ekki hafa ráð á að fara sjálfur, og móðir Mozarts var send með í förina til að gæta hans. Þetta var í fyrsta sinn sem Mozart losnaði undan daglegu vökulu augnaráði föður sína og notaði víst tækifærið til að sletta dálítið úr klaufunum. Atvinnuleitin bar engan árangur. Í staðinn varð Mozart ástfanginn af söngkonunni Aloysia Weber, vildi taka hana með sér til Ítalíu til að gera hana þar að stórstjörnu, en Aloysia hafnaði öllum umleitunum hans (hann átti síðar eftir að kvænast systur hennar, Constanze). Föður hans leizt ekki á hvað var að gerast og skipaði honum að fara til Parísar. Þetta varð örlagarík ferð. Mozart fann fá tækifæri til að hafa ofan af fyrir sér í borginni, og móðir hans veiktist og dó 3. júlí 1778. Mozart lagði ekki í að segja föður sínum sannleikann strax, heldur skrifaði samdægurs bréf til prestsins Josephs Bullinger í Salzburg, sem var gamall fjölskylduvinur, og bað hann að búa föður sinn og systur undir þessi válegu tíðindi, og enn þann sama dag skrifaði hann föður sínum bréf þar sem hann sagði móður sína vera mjög alvarlega veika. Til að hressa aðeins upp á bréfið lýsti hann móttökum sinfóníunnar sem hann hafði samið í París með þessum orðum:

„Ég þurfti að semja sinfóníu fyrir upphafið á *Concert spirituel*, hún var flutt á Dýradag við mikið lófatak; það kom líka frétt um það í *Couriere de l'Europe* hef ég heyrt — hún féll áheyrendum óvenjulega vel í geð. Á æfingunni fékk ég aldeilis skrekk, því að alla mína lífslanga ævi hef ég aldrei heyrt neitt verra; þér getið ekki ímyndað yður hvernig þeir hroðuðu sinfóníunni af og sörguðu sig í gegnum hana tvisvar sinnum — mér varð svo sannarlega ekki um sel — ég hefði gjarnan látið æfa hana enn einu sinni, en af því að það var svo margt annað sem þurfti að æfa var enginn tími eftir; ég þurfti því að fara að háttá með

uggandi hjarta og með hreldum og grömum huga. Næsta dag var ég búinn að ákveða að fara ekki á tónleikana; en um kvöldið kom gott veður og ég ákvað loks að fara með þann ásetning að ef illa gengi tæki ég fiðluna úr hendinni á hr. Lahoué fyrstu fiðlu og stjórnaði sjálfur. Ég bað guð um þá náð að þetta gengi vel því að allt er til hans heiðurs og glóriú, og sjá: Sinfónían byrjaði, Raff stóð rétt hjá mér, og alveg í miðjum fyrsta *allegro*-þættinum var kafli sem ég vissi vel að mundi falla í geð, allir áheyrendur urðu frá sér hrifnir og það var heilmikið lófatak — en af því að ég vissi þegar ég skrifaði hvaða áhrif þetta mundi hafa þá lét ég kaflann heyrast aftur rétt undir lokin, og þá gerðist sama *da capo*. *Andante*-kaflanum var líka vel tekið, en síðari *allegro*-kaflanum þó alveg sérstaklega. Af því að ég hafði heyrt að hér byrjuðu síðustu *allegro*-kaflar alveg eins og þeir fyrstu með öllum hljóðfærunum saman og oftast einradda, þá byrjaði ég með fyrstu og annarri fiðlu einum saman í átta takta — og síðan kom strax fullur styrkur, svo að þegar veiki kaflinn byrjaði sögðu áheyrendurnir (eins og ég hafði búið við) „uss“ — og svo um leið og sterki kaflinn kom klöppuðu allir höndunum. Ég var svo glaður að ég fór strax eftir sinfóníuna á *Palais Royale* og fékk mér góðan rjómaís — bað svo talnabandið eins og ég hafði lofað — og fór heim.“

Reynir Axelsson

Hljómsveit á tónleikum

5. desember 2013

1. FIÐLA

Sigrún Eðvaldsdóttir
Zbigniew Dubik
Júlíana Elín Kjartansdóttir
Lin Wei
Pálína Árnadóttir
Olga Björk Ólafsdóttir
Andrzej Kleina
Margrét Kristjánsdóttir
Mark Reedman
Laufey Sigurðardóttir

2. FIÐLA

Gunnhildur Daðadóttir
Dóra Björgvinsdóttir
Helga Þóra Björgvinsdóttir
Kristján Matthíasson
Christian Diethard
Joanna Bauer
Sigurlaug Eðvaldsdóttir
Þórdís Stross

VÍÓLA

Þórunn Ósk Marinósdóttir
Svava Bernharðsdóttir
Guðrún Hrund Harðardóttir
Guðrún Þórarinsdóttir
Sarah Buckley
Þórarinn Már Baldursson

SELLÓ

Sigurgeir Agnarsson
Sigurður Bjarki Gunnarsson
Hrafnkell Orri Egilsson
Inga Rós Ingólfssdóttir
Lóvís Fjeldsted

BASSI

Páll Hannesson
Dean Ferrell
Gunnlaugur Torfi Stefánsson
Þórir Jóhannsson

FLAUTA

Hallfríður Ólafsdóttir
Melkorka Ólafsdóttir

ÓBÓ

Daði Kolbeinsson
Peter Tompkins
Matthias Nardeau

KLARÍNETT

Arngunnur Árnadóttir
Rúnar Óskarsson

FAGOTT

Brjánn Ingason
Rúnar Vilbergsson

HORN

Emil Friðfinnsson
Stefán Jón Bernharðsson
Þorkell Jóelsson

TROMPET

Ásgeir Steingrímsson
Einar Jónsson
Eiríkur Örn Pálsson

SEMBALL

Guðrún Óskarsdóttir

PÁKUR

Frank Aarnink

SLAGVERK

Steef van Oosterhout

Anna Kristín Einarssdóttir framkvæmdastjóri
Bengt Árstad, listrænn ráðgjafi
Margrét Sigurðsson fjármálafulltrúi
Grimur Grimsson sviðsstjóri

Anna Sigurbjörnsdóttir tónleikastjóri
Hjördís Ástráðsdóttir fræðslustjóri
Kristbjörg Clausen, nátna- og skjalavörður
Sigþór J. Guðmundsson sviðsstjóri.

Margrét Ragnarsdóttir, markaðs- og kynningarstjóri
Una Eyþórsdóttir mannaútsjóri
Þórunn Vala Valdimarsdóttir umsjónarmaður

Ilan Volkov, aðalhljómveitarstjóri og listrænn stjórnandi



SINFÓNÍUHLJÓMSVEIT
ÍSLANDS

Vínartónleikar 2014

Fim. 9. jan. » 19:30

Fös. 10. jan. » 19:30

Lau. 11. jan. » 16:00

Peter Guth hljómsveitarstjóri
Hanna Dóra Sturludóttir og
Gissur Páll Gissurarson
einsöngvarar

Verð frá 3.300 kr.

Tryggið ykkur miða

Árlegir Vínartónleikar Sinfóníu-
hljómsveitar Íslands, sem mörgum
þykir ómissandi upphaf á nýju ári,
eru vinsælustu tónleikar hljóm-
sveitarinnar þar sem glæsileiki og
glaðværð eru ríkjandi.

Aðalstyrktaraðili:



GAMMA